

В.І. МЕЛЬНИК, С.Я. ДІДЕНКО

Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України
вул. Тімірязєвська, 1, м. Київ, 01014, Україна
melnykvictor@gmail.com

**НОВІ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ РІДКІСНИХ ВИДІВ
STERNBERGIA COLCHICIFLORA WALDST. et KIT. (*AMARYLLIDACEAE*)
ТА *BULBOCODIUM VERSICOLOR* (KER GAWL.) SPRENG. (*COLCHICACEAE*)
В ПІВДЕННІЙ БЕССАРАБІЇ**

Ключові слова: флора, місцезнаходження, *Sternbergia colchiciflora*, *Bulbocodium versicolor*, охорона, Південна Бессарабія

Вивчаючи ранньовесняні ефемероїди в березні 2011 р. в Південній Бессарабії (Одеська обл.), ми виявили нові місцезнаходження двох рідкісних, занесених до «Червоної книги України» (2009), видів рослин — *Sternbergia colchiciflora* Waldst. et Kit. і *Bulbocodium versicolor* (Ker Gawl.) Spreng.

Sternbergia colchiciflora — південно-європейсько-кавказький вид, диз'юнктивний ареал якого охоплює простір від Іспанії та Франції до Грузії та Вірменії, від Словаччини до Італії та Греції (Webb, 2010). В Україні *S. colchiciflora* поширена на Кримському півострові та в Одеській обл. Кримська частина ареалу охоплює Кримські гори, Тарханкутський і Керченський півострови, Присивашся (Червона..., 2009). В Одеській обл., згідно з даними «Червоної книги України» (2009), зафіксовано лише п'ять місцезнаходжень виду: поблизу с. Великий Кут Арцизького р-ну, с. Холодна Балка Біляївського р-ну, в околицях міст Одеси та Ізмаїла (рис. 1). Однак автори «Червоної книги...» (2009) не врахували місцезнаходження виду, які наводили Т.С. Гей-

демани і Л.П. Ніколаєва (1973) для Одеської обл. з околиць сіл Курчі (нині Виноградове), Нагорне та Купорани (тепер Рівне). Нещодавно знайдено новий локалітет *S. colchiciflora* на схилах Сухого Лиману в околицях с. Мала Долина Овідіопольського р-ну, за 6 км від м. Одеси (Деревинська та ін., 2009).

Нові місцезростання *S. colchiciflora* виявили в Тарутинському р-ні (рис. 1). Одне з них приурочене до Діброви Манзирської — найбільшого лісового масиву Південної Бессарабії (4 кв. Бородинського лісництва), площа якого становить 100 га. Деревостан двох'ярусний. Перший ярус утворили *Quercus robur* L. і *Fraxinus excelsior* L. 200—300-річного віку, середня висота дерев 25 м. Діаметри стовбурів сягають 1 м. У другому, розрідженому, ярусі домінує *Ulmus carpiniifolia* Rupp. ex G. Suchkow з участю *Acer campestre* L. і *A. tataricum* L. Середня висота дерев — 15 м, середній діаметр стовбурів — 20 см. У підліску переважають *Euonymus europaeus* L. і *Sambucus nigra* L., на галявинах зростає *Cerasus fruticosa* Pall. У ранньовесняному аспекті трав'яного покриву домінують *Galanthus elwesii* Hook. fil. і *Gymnospermium odesanum* (DC.) Takht., трапляються *Anemone ranun-*

culoides L., *Corydalis solida* (L.) Clairv., *Ficaria verna* Huds., *Mercurialis ovata* Sternb. et Hoppe, на лісових галявинах — *Adonis vernalis* L., *A. wolgensis* Stev. і їхні гібриди, *Iris variegata* L. *Sternbergia colchiciflora* зростає спорадично по всьому лісовому масиві. Щільність популяції — в середньому 55 особин на 1 м². Популяція зріла, повночленна, з правобічним віковим спектром (рис. 2), переважає вегетативне розмноження.

Друге місцезростання *S. colchiciflora* виявлене нами поблизу с. Надрічне за 8–9 км від траси Болград—Кишинів на схилах балки. Її рослинний покрив — це тернові зарості, які чергуються зі степовими ділянками. Крім *Prunus spinosa* L., у складі чагарникових заростей є *Acer tataricum*, *Amorpha fruticosa* L., *Caragana arborescens* Lam., *Rosa canina* L., *Sambucus nigra*. На відкритих ділянках степів домінує *Stipa capillata* L. (90 %) з участю *Crocus reticulatus* Steven у ранньовесняній синузії. В екотоні між степовою та чагарниковою рослинністю ранньовесняної пори добре помітні плоди *S. colchiciflora*. Щільність популяції — 210 особин на 1 м². Популяція молода, повночленна, зі значним переважанням ювенільних та іматурних особин. Утворюють великі клони, у складі яких значна кількість молодих особин (рис. 3). Вид добре розмножується як вегетативно, так і насінням.

Третє місцезнаходження *S. colchiciflora* виявлене поблизу українсько-молдовського кордону, за 2 км від с. Лісне на північний захід, навпроти молдавського с. Зв'язочка. Воно приурочене до чагарникових заростей на південному схилі. Основа насадження сформована *Cotinus coggygria* Scop. із участю низькорослого *Quercus robur*. Вище по схилу скупієві зарості заміщуються лісовими культурами — *Gleditsia triacanthos* L. і *Robinia pseudoacacia* L. У ранньовесняній синузії цих заростей виявлені квітучі рослини *Bellevalia sarmatica* (Pall.) Woron. і *Gagea villosa* (M. Vieb.) Duby та плодоносні *S. colchiciflora*, групи особин якої спорадично трапляються поблизу меж чагарникових заростей. Щільність популяції — 75 особин на 1 м². Популяція повночленна, зріла, з переважанням дорослих особин зі значною кількістю самосіву (рис. 4). Клони до 10 особин, здебільшого складаються з рослин у генеративно-му стані. Переважає насіннєве розмноження.

За 1,5 км від локалітету на західному схилі цього невеликого лісового масиву зростає ще один рідкісний вид флори України — *Bulbocodium versicolor*. Це європейський диз'юнктивно-ареальний вид,

Рис. 1. Місцезнаходження *Sternbergia colchiciflora* в Південній Бессарабії. У мовні позначення: ■ — відомі, ● — нові
Fig. 1. Locations of *Sternbergia colchiciflora* in Southern Bessarabia. Symbols indicate: ■ — known, ● — new localities

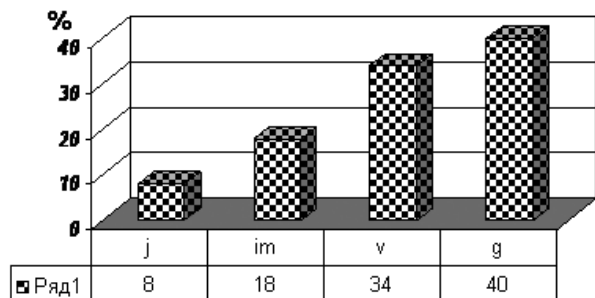

Рис. 2. Вікові спектри природної популяції *Sternbergia colchiciflora* в Манзирській діброві

Fig. 2. Age spectrum of natural populations of *Sternbergia colchiciflora* in Manzyskiy Dibrova

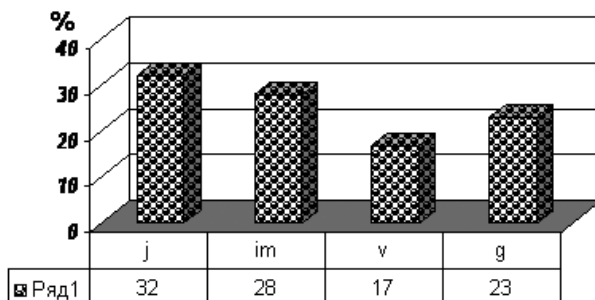

Рис. 3. Вікові спектри природної популяції *Sternbergia colchiciflora* в околицях с. Надрічне

Fig. 3. Age spectrum of natural populations of *Sternbergia colchiciflora* in the Nadrichne area

поширений переважно в лісостеповій і степовій зонах Східно-Європейської рівнини від Поділля до Поволжя. Окремі ізольовані ексклави ареалу виду

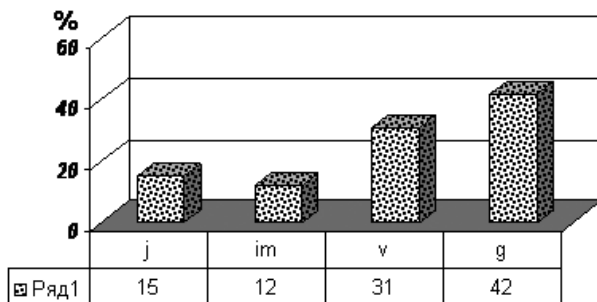

Рис. 4. Вікові спектри природної популяції *Sternbergia colchiciflora*, виявленої за 2 км від с. Лісне

Fig. 4. Age spectrum of natural populations of *Sternbergia colchiciflora* detected 2 km from the village of Lisne

Рис. 5. Місцезнаходження *Bulbocodium versicolor* у Південній Бессарабії. У мовні позначення: ● — нове

Fig. 5. Locations of *Bulbocodium versicolor* in Southern Bessarabia. Symbols indicate: ● — new locality

розміщені на Прут-Дністровському межиріччі (Чернівецька обл.), в Молдові, Румунії, Угорщині, Сербії, Італії (Мельник и др., 2007). Для Одеської обл. наводилося лише вісім локалітетів у межах Подільської височини та Причорноморської низовини. В Південній Бессарабії вид не був зафіксований. Найближче до нового місцезростання виду розміщене за 80 км на схід, в околицях с. Алтестове в Біляївському р-ні Одеської обл. (Мельник и др., 2007). Нове місцезнаходження *B. versicolor* виявлене поблизу українсько-молдовського кордону, навпроти молдовського с. Токуз (рис. 5).

Місцезростання це є екотопом між розрідженими лісовими культурами *Cotinus coggygia*, *Gleditsia*

tricanthos і *Robinia pseudoacacia* L. та лучно-степовим угрупованням *Stipa capillata* L. (проективне покриття — 90 %). Лісове та степове угруповання розділяє стежка, вздовж якої зосереджена популяція *B. versicolor*, що має вигляд стрічки, завдовжки близько 1 км, завширшки до 20 м. Середня щільність популяції — 20 квітучих рослин на 1 м². Поряд із *B. versicolor* росте *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill. — рідкісний, занесений до «Червоної книги України» (2009) вид, який раніше був відомий лише з одного місцезнаходження в Південній Бессарабії.

Отже, на невеликій за площею ділянці зростають три рідкісні, занесені до «Червоної книги України» (2009) види (*Bulbocodium versicolor*, *Pulsatilla pratensis*, *Sternbergia colchiciflora*), та регіонально рідкісний вид *Bellevalia sarmatica*. У зв'язку з цим тут доцільно заснувати ботанічний заказник. Варто було б також створити ботанічний заказник для охорони *Sternbergia colchiciflora* поблизу с. Надрічне. *Sternbergia colchiciflora*, разом з іншими рідкісними видами флори Південної Бессарабії (*Galanthus elwesii*, *Gymnospermium odessanum*, *Adonis vernalis*, *A. wolgensis*), охороняється в ботанічному заказнику «Діброва Манзирська».

Гербарні зразки *Sternbergia colchiciflora* та *Bulbocodium versicolor* передані до гербаріїв Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України (КВНА) та Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України (КВ).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гейдеман Т.С., Николаева Л.П. Амариллисовые флоры Молдавии // Изв. Акад. наук Молдов. ССР. Сер. Биол. и химич. наук. — 1973. — № 3. — С. 3—8.
2. Деревинська Т., Товстуха Н., Кливяк Б. Новий локалітет штернбергії зимівникоцвітної поблизу Одеси // Вісн. Київ. нац. ун-ту імені Т.Г. Шевченка: Інтродукція та збереження рослинного розмаїття. — 2009. — Т. 22—24. — С. 116—117.
3. Мельник В.И., Гриценко В.В., Шевченко Д.Ю., Диденко С.Я. *Bulbocodium versicolor* (Melanthiaceae) — редкий вид флоры Европы. — Киев: Фитосоциоцентр, 2007. — 44 с.
4. Webb D.A. *Sternbergia* Waldst. et Kit. // Flora Europaea. — Cambridge: University Press, 2010. — Vol. 5. *Alismataceae* to *Orhidaceae*. — 452 p.

Рекомендує до друку
М.М. Федорончук

Надійшла 21.01.2013 р.

В.И. Мельник, С.Я. Диденко

Национальный ботанический сад
имени Н.Н. Гришко НАН Украины, г. Киев

НОВЫЕ МЕСТОНАХОЖДЕНИЯ РЕДКИХ ВИДОВ
STERNBERGIA COLCHICIFLORA WALDST. ET KIT.
(*AMARYLLIDACEAE*) И *BULBOCODIUM VERSICOLOR* (KER
GAWL.) SPRENG. (*COLCHICACEAE*) В ЮЖНОЙ БЕССАРАБИИ

Описаны новые местонахождения редких видов *Sternbergia colchiciflora* и *Bulbocodium versicolor* в Южной Бессарабии. Овещено современное состояние популяций этих видов. Предложены рекомендации по улучшению охраны растений в Одесской обл.

Ключевые слова: флора, местонахождения, *Sternbergia colchiciflora*, *Bulbocodium versicolor*, охрана, Южная Бессарабия.

V.I. Melnyk, S.Ya. Didenko

M.M. Gryshko National Botanical Garden, National Academy
of Sciences of Ukraine, Kyiv

NEW LOCALITIES OF RARE SPECIES, OF *STERNBERGIA COLCHICIFLORA* WALDST. ET KIT. (*AMARYLLIDACEAE*) AND *BULBOCODIUM VERSICOLOR* (KER GAWL.) SPRENG. (*COLCHICACEAE*), IN SOUTHERN BESSARABIA

New localities of rare species, *Sternbergia colchiciflora* and *Bulbocodium versicolor*, in Southern Bessarabia are described. The current state of their populations is considered. Recommendations for the improvement of plant conservation in Odessa Region are proposed.

Key words: flora, localities, *Sternbergia colchiciflora*, *Bulbocodium versicolor*, conservation, Southern Bessarabia.

НОВІ ВИДАННЯ

Дідух Я.П., Фіцайло Т.В., Коротченко І.А., Якушенко Д.М., Пашкевич Н.А., Альошкіна У.М. Біотопи лісової та лісостепової зон України / Ред. — чл.-кор. НАН України Я.П. Дідух. — Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України. — К.: Тов. «Макрос», 2011. — 288 с.

У монографії висвітлено класифікацію біотопів та їхню характеристику відповідно до загальноєвропейських принципів EUNIS. Класифікація розроблена на основі структури рослинного покриву, який є чутливим індикатором стану навколишнього середовища. Вона охоплює природні та штучні біотопи рівнинної частини лісової та лісостепової зон України, відображає їхню різноманітність, багатство та специфіку. Велику увагу приділено рідкісним біотопам, що потребують охорони і слугують для створення заповідних об'єктів, а також екомереж як екологічної основи забезпечення переходу України на засади сталого розвитку. Кожен біотоп ілюстровано кольоровими знімками, що уможлиблює їхню візуальну ідентифікацію в практичній діяльності.

Книга адресована екологам, біологам, фахівцям у галузі охорони природи, викладачам та студентам відповідних спеціальностей.